چاوپێکەوتنێکی بڵاونەکراوە لەگەڵ شاعیر و هونەرمەندی کۆچکردوو خالید دلێر.. سازدانی: هیوا ناسیح

پێشەکییەکی پێویست: ئەم چاوپێکەوتنە ڕێک بیست ساڵێک لەمەوبەر و لە شاری سەتگالنی وڵاتی سویسرا واتە ساڵی ٢٠٠٢دا لەو شوقەیەی مامۆستا خالید دلێری نەمر تیایدا دەژیا، بە چەند جارێک و بە شێوەی دەستنوس ئەنجام دراوە. ئەو کات من پەناخواز بووم لەو وڵاتە، هێشتا جێگیر نەبووبووم و نەمدەزانی شەپۆلەکانی ژیان بەرەو کام کەناری ئاوارەیی پاڵم پێوە دەنێت و لە کوێ لەنگەر دەگرم و چارەنوسم چی لێ دێت، بۆیە دواتر پەڕە کاغەزەکانی چاوپێکەوتنەکە لە نێو کتێب و کاغەز و ئەرشیفی خۆمدا ون بوون، پێش چەند ساڵێک چەند دانەیەک لەو پەڕانەم دۆزیەوە، بەو هیوایەی کە لە داهاتوودا ئەوانی تریش بدۆزمەوە، ئەمساڵ کاتێک خەریکی ڕێکخستنەوەی کتێبخانەکەم بووم، بە ڕێکەوت سەرجەم پەڕەکانی تریشم دۆزیەوە، بۆیە دواکەوتنی بڵاوبوونەوەی لەدەست خۆمدا نەبووە و داوای لێبوردن لە خوێنەر دەکەم. پیشەکیەکەش هەر هی ئەوکاتەیە. دیارە ڕووداوەکان، گۆڕانکارییەکان لە بیست ساڵی ڕابردوودا زۆرن و شتی نوێ و ڕووداوی تر هاتونەتە ئاراوە، بەڵام من نەمویستوە، وەک ئەمانەتێکی مێژوویی، دەستکاری ناوەڕۆکی چاوپێکەوتنەکە بکەم. بۆیە مرۆڤ دەبێت بە پێی بارودۆخ و هەلومەرجی ئەوکات هەڵسەنگاندن بۆ بیروڕا و بۆچوون و پرسیار و وەڵامەکانی ناوی بکات. بەداخەوە مامۆستای ناوبراو دوای ئەوەی گەڕایەوە کوردستان و لە ١٦/١٢/٢٠١١ لە کۆیە کۆچی دوایی کرد و گۆڕەکەشی هەر لەوێیە.

لە نهۆمی دووەمی باڵەخانەیەکی ناوەندی شاری سەتگالنی سویسرادا مامۆستایەکی سەرسپی بە ئەزموون و دنیادیدەی شاعیر، هونەرمەند، نوسەر و سیاسەتمەدار، قاڵبوی جیهانی ئەدەب، سیاسەت و کوردایەتی، بە تەنیا و بە هاودەم و کەس و کەنەفتی نەخۆشی و پیری و (دەردی کورد) بێدەنگ و دڵ پڕ لە هیوا و کەسەر ژیان بەسەر دەبات.
کێ بێت لە ئێمە ڕۆژێك لە ڕۆژانی خەباتی شاخ گوێچکەی بە سرودی (پێشمەرگەی بە هەڵمەتین/ پاڵەوانی میللەتین) زاخاو نەدابێت، کە ببوە مارسلیزی کوردایەتی… ئەی کێ بێت گەر بە تەنها ڕۆژێکیش

ئەڤینی لە گەڵ (حەبیبە) یەکدا کردبێت و گوێی لە گۆرانی (وەی وەی، گیانە خوا بتکا بەوەی) بوو بێت، هەستی نەکردبێت ئەم دەقە بە دولبەرەکەی ئەو وتراوە… کە بێت هەر تەزێك حەزی بە خوێندنەوە کرد بێت، ڕۆژێك لە ڕۆژان لە یەکێ لە ڕۆژنامە و گۆڤارە کوردییەکاندا وتارێکی پڕ لە هەڵوەستی چاونەترسی و بوێرانە و دژ بە خیانەت و کۆنەپەرستی ئەم مامۆستا بەڕێزەی نەخوێندبێتەوە. ئەم دەروێشەی ڕێگای پێشکەوتوخوازی و کوردایەتییە، کە خەرمانی بەرهەمەکانی بریتیین لە دە کتێب و دە دەستنوسی چاپنەکراو. با پێکەوە لە نزیکەوە (خەرمان بەرەکەت)ێك لەم مرۆڤە تێکۆشەر و ماندوە بکەین و گوێ لە ڕاز و نیاز و وتە بەنرخەکانی بگرین و دەرگای دڵی بکەینەوە تا بزانین ئایا (دەردی دووری و وشیاری و سەبوری) وزە و هەست و بیری لاواز نەکردوە؟ ئەی نامەیی و نەخۆشی لەگەڵاوە ئەم مرۆڤە مەزنە لە داهێنان بەردەوام بێت؟

دەقی چاوپێکەوتنی مامۆستا خالید دلێر؛

پرسیار: پێشەکی حەز دەکەین (خالید دلێر) لە دەمی خۆیەوە بناسین؟

خالید دلێر: من لە ٢٠ ئابی ساڵی ١٩٣٣دا لە گەڕەکی بەفری قەندی کۆیە لە دایکبووم، کوڕی پیاوێکی سەڵدروە بووم، باو و باپیرم لە کۆیە ژیاون و گەورەبوون و مردون، دایکم ناوی ئامینە چاوشین بوو، ژنێکی هێمن و لەسەرخۆی جوان، دەسەڕز، کەیبانوی ماڵ و منداڵی خۆی بوو. خالد ناوی خۆمە، دلێر نازناوی شاعیرەتییە، حوجرەی مەلایان خوێندووە، سەرەتایی و ناوەندیم لە کۆیە تەواوکردوە. ئامادەیی بەشی ئەدەبی-یم لە بەغدا و کەرکوك بەشەو تەواو کردوە. هەر لە منالییەوە لە ساڵی ١٩٦٤ ەوە لە ڕێکخستنی قوتابیان کە سەر بە پارتی دیموکراتی کورد بوو بەشداریم کردوە، ناوی ڕێکخستنەکە کۆمەڵەی پێشکەوتنی خوێندەواریی (KPX) بوو. هەر لە ڕێبازی کوردایەتی و پێشکەوتوخوازایانە و چەپدا ژیاوم و خەباتم کردوە و تا ئێستاش لەو ڕێگایەدام. خوێندنی باڵام بە ڕێککەوت بەڕێام دەرچوونی ناوم بە دەسگیرکردن ساڵی ١٩٦١ ماوەی نەدا لەو خوێندنە بەشدارم. بە درێژایی تەمەنم لە پلەکانی سەرکردایەتی پارتیدا خەباتم کردوە، بە نوسین و بەڕێکخستن و هۆشیارکردنەوەی ئەندامانی پارتی و جەماوەرەکەی ڕۆڵم هەبووە، ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی پارتی دیموکراتی کوردستان بووم/ باڵی مەکتەبی سیاسی.

هەر کە ئەو پارتە هەڵوەشایەوە هەندە لە سەرکردەکانی چوونەوە لای سەرۆکی پارتی مەلا ماستەفا، هەندێکیان بە هەر ڕێگایەك بێت پاکانەیان بۆی کرد، هەندێکی تریان وڵاتیان جێهێشت و چوونە هەندەران، من تاکە ئەندامێکی کۆمیتەی ناوەندی بووم، کە هیچ

پەیوەندییەکم بە مەلا مستەفاوە نەکردەوە. لەوساوەش لە هیچ رێکخستنێکی سیاسیدا بەشدارم نەکردوە، ئەوە نەبێت ماوەیەك ئەندامی لیژنەی هاریکاریی چەپە کوردستانییەکان بووم، کە ساڵی ١٩٩٣ پێك هات لە سێ حزب و رێکخراوێکی چەپی کوردستانی، پاش ماوەیەك بە بنبەست گەیشت. بەڵام خالد دلێر لە کوردایەتی و بڵاوکردنەوەی بیروباوەڕی چەپ و ئەدەب و هونەرێکی شۆڕشگێرانە درێغی نەکرد، بەڵکو لە جاران زیاتر لەم بوارەدا قوڵتر بۆمەوە.
لە بارەی ئەدەبەوە هەر لە پۆلی چواری سەرەتاییەوە دەستم لە دانانی هۆنراوەدا هەبوو، تا نیسانی ١٩٤٥ یەکەمین شیعرم لە رۆژنامەی (هەولێر)دا بڵاوکراوەتەوە بەناوی (بەهاری ساڵی تازە) کە ئەوساکە تەمەنم هەژدە ساڵی تەواو نەکربوو. تا ئێستا بیست کتێبم لە سیاسەت و فۆلکلۆر و هونەر و شیعر نوسیوە، لەبەر ئەوەی دەوروبەری ماڵەوەمان تاڕادەیەك نزیك بە هونەری گۆرانی بوو بە گۆرانی ئاشنا بووم. باوك و مام و ئامۆزا و پورزایەکیشم کە تایەر تۆفیقە گۆرانیبێژ بوون، خالید دلێر لە مناڵییەوە ئارەزووی گۆرانی گوتنی لە مێشك و دەرووندا جێگیر بوو. هەتا ئێستا (٣٠) دانە سرود و گۆرانی بەشیعر و ئاوازی خۆم داناوە. هەندێکیان لە ئیزگەکان و هەندێکیان بە دەنگی هونەرمەندەکان بڵاوکراونەتەوە. بەم جۆرە لە مندا سیاسەت و هونەر و وێژە یەکتریان تەواو کردوە و یەکتریان جێنەهێشتوە، لەلای ئەم پیاوە پێکەوە هەنگاویان ناوە و بەرەو پێشەوە چوون.
بە لای ئەم پیاوەوە هەڵوێستی سیاسی و نیشتمانپەروەری و پێشکەوتووخوازیانە لەگەڵ هونەر و وێژە نابێت جیابکرێنەوە، بە پێویستی دەزانێ شاعیر و هونەرمەند بەلای کەمیەوە نیشتمانپەروەر بێن. ئەگەر ئەم خەسڵەتانە لە هونەرمەند و شاعیردا نەبێت ئەوا شاعیر و هونەرمەند نین.
لە مانگی مایسی ساڵی ١٩٥٤ دا یەکەمین کەس بوون داوای دامەزراندنی یەکێتی نوسەرانی کورد و کۆڕی زانیاری بۆ کورد کردوە، ئەندامی دەستەی دامەزرێنەری یەکێتی نوسەرانی کورد بووم لە هەردوو دەورەکەیدا لە ١٩٦٨ و ١٩٩١.
ئەندامی دەستەی نوسەرانی رۆژنامەی (نور) بووم، ئەم رۆژنامەیە ئۆرگان و زمانحاڵی پارتی دیموکراتی کوردستان / باڵی مەکتەبی سیاسی بوو. ئێستا ئەندامی کۆنگرەی نەتەوەیی کوردستان (KNK) م.
لە ئێستادا بە تاکوتەنیا لە هەندەران دەژیم لە ژێر باڵی کۆمەڵە نەخۆشی گرانەوە، لە وڵاتی سویسرا لە شاری سێتگالن لە ١٩٩٨ەوە، خەمی دوورە وڵاتی پرزەی لە بەیوم.
پرسیار: مامۆستا یەکێك لە ئەندامانی خێزانەکەتان پاشناوی

(بابان)ی بە خۆی داناوە، ئایا ئێوە دەچنەوە سەر بابانەکان؟

خالید دلێر: خێزانی ئێمە لە باپیرانی کەسوکاری باوکم و دایکم لە کۆیە ژیاون لە گەڕەکی بەفری قەندی ئێستاش خانووەکەیان ماوە، باپیرم باوکی دایکم هەروەك لە پێشدا گوتم ناوی ئەمین چاوشین بووە و هیچ نازناوی دیکەی نەبووە. هەتا لە باوکیشمەوە هەتا باوکی باوکم کەسیان نازناویان نەبووە، باوکیشم لە پێشدا نازناوی سەڵدروی پیشەکەی خۆی هەبوو، دوایی بووبە کوێخای گەڕەك، نازناوی بووە واحیدی موختار، ئەمن لەبەر ئەوەی پیشەکەی لام پیشەیەکی کرێکاری پیرۆزە و ڕەنجی شانی لەگەڵدایە، ئەو نازناوەم بە هەڵبژاردوە، ئیدی ئێمە هیچ نازناوی دیکەمان نەبووە، و هیچ پەیوەندییەکی خزمایەتیمان بە (بابانییەکان)ی نیشتمانپەروەرەوە نەبووە و نییە. من لەگەڵ زۆر کەسی ناوداری خێڵی بابان پەیوەندی برایانە و دۆستانەم هەیە و شانازی پێوە دەکەم، وەك كاك تەها بابانی پارێزەر و ئەکتەر، دکتۆر فوئاد ئەحمەد بابان، كاك عەبدوڵا بابان سیاسەتمەداری خەڵکی سنە و هی تریش.

پرسیار: ئایا مامۆستا دلێر چۆن هونەر و سیاسەت و شیعری کۆکردەتەوە؟

خالید دلێر: ئەمن بە منداڵی لە (قوتابخانەی سەرەتایی یەکەمی کۆیە) لەگەڵ سرود راهاتم، مامۆستاکانمان سرودی نیشتمانییان فێردەکردین، ئیزگەی کۆماری مەهابادیش سرودی ئەی رەقیب و خوایە وەتەن ئاواکەی زۆر بڵاودەکردەوە، لەبەر ئەوەی لە رێکخراوێکی سیاسی سەر بە ڕێبازی کوردایەتیدا ئیشم دەکرد لە ساڵی ١٩٤٦دا حەزم لەو سرودانە بوو، زوو فێریان دەبووم، لە تیپەکانی سرودی قوتابخانە دەستی باڵام هەبوو، لە ڕیزی پێشەوەی قوتابییەکان، مومارەسەی سرود و گۆرانی گوتن دەنگیان کردمەوە، دەنگم خۆش دەرچوو.

پرسیار: مامۆستا چەند سرودتان هەیە و یەکەم سرودتان کەی و لە کوێ چڕیوە؟

خالید دلێر: لەبەر ئەوەی کاتی خۆی سرود نەمابوو فێری نەبم حەزم دەکرد سرود دابنێم، بەڵام سەرنەکەوتم تا ساڵی ١٩٥٦ لەو ساڵەدا یەکەم سرودم دانا، کە دەڵێ:

کە ئێمە کوڕی شاخ و کێو و کەژین وڵات فێری کردوین بە مەردی بژین
بەدەرسە کە هەوە و خەباتە لە ژین قەڵای سەختی دوژمن دەخەینە هەژین

ئەم سرودەم ساڵی ١٩٥٦ دا لە کەرکوك دانا، کە ماڵمان لە گەڕەکی ئیمام قاسم بوو، یەکەمجار سرودەکەم بە کاك عەبدولڕەحمانە ڕووتە خوێندەوە، ئیتر مایەوە و بڵاونەکرایەوە تا شۆڕشی ١٩٥٨ لە عێراق

بە سەرکایەتی عەبدولكەریم قاسم ڕویدا، بە پێی گۆڕانی ئەو وەختە، هەندێك دەسكاریم لە شیعرەكەدا كرد، لەگەڵ سرودی سەربازانی ئازادی كە دوای شۆڕش دامانا، لە ئیزگەی بەغدا بەشی كوردی بڵاوكردەوە، ئێستا لەو ئیزگەیە سڕاوەتەوە و نەماوە، لە هیچ جێگەی دیكەش تۆمار نەكراوە، بە هەمووی نزیكەی پانزە سرود و گۆرانی سیاسیم هەیە.

یەكێك لە برادەرە نزیكەكانم ناوی لێناوم (باوكی سرودی كوردی) جا نازانم شایەنی ئەو نازناوەم یان نا، لە بارەی سرودەوە هەندێك قسەی دیم هەیە، ئەویش ئەوەیە كە من سرود و گۆرانییە سیاسییەكانم بە شیعر و ئاوازەوە بەخۆم داناون، لەبەر ئەوە وا پێدەچێت، كە من چاكترین دانەری سرود و گۆرانی كوردی سیاسی بم، لێكۆڵینەوەم لەوبارەوە نەكردوە، دەزانم دانەری شیعری سرود زۆرن وەك بێكەس و بەختیار زێوەر بەڵام شیعر و ئاوازدانان بەیەكەوە لە لایەن یەككەسەوە زۆر كەمە. وابزانم كەس ناگاتە ئەو ژمارەیەی من دامناوە.

پرسیار: بیرەوریتان لەگەڵ دامەزراندنی یەكەتی نوسەرانی كورددا چییە، ئەی پێشتنیازتان بۆ داهاتووی ڕێكخراوەكە چییە؟

خالید دلێر: پێشەكی ئاماژەمدا، كە یەكەم كەس بووم داوای دامەزراندنی یەكەتی نوسەرانی كوردم كردوە و ئەندامی دەستەی دامەزرێنەریشی بووم لە هەردوو دەورەكەیدا، پێشنیازم ئەوەیە كە یەكەتی نوسەران بكرێ بە ڕێكخراوێكی پیشەیی، لەوەی كە نیشتمانپەروەر بێ و خزمەتی مەسەلەی كورد بكات زیاتر سەر بە هیچ حزبێك نەبێت، نوسەری هەموو لایەنەكان لە نێو یەكەتییەكەدا خزمەتی بیروبڕوای خۆیان بكەن، شاعیر و نوسەر لە نێو یەكەتییەكەدا سەربەستی تەواویان هەبێت، یەكەتی هەوڵدا ژیانی نوسەر و وێژەوانی كورد دابین بكات.

پرسیار: ئەم وشانە لای مامۆستا چی دەگەیەنێت؛ (كوردستان، ئازادی، غوربەت، هونەر، مرۆڤی ڕۆشنبیر، ئەنفال، كەركوك)؟

خالید دلێر: كوردستان؛ بێشكەی باووباپیر و دایكان و كەسوكار و برادەر و خۆشەویستەكانم، گۆڕەپانی زۆرانی سەخت و خەباتی چینەكانی كوردستانە لەلایەك بەرامبەر داگیركەران. باخچەی گوڵ و گوڵزار و گیابەنخشەكان. ئازادی؛ یەكەمین هەی ژیانی مرۆڤی تێكۆشەر، غوربەت (ئاوارەیی)؛ هەڵكێشانی داری تەمەن لە جێگەی خۆی و هەوەدانی چاندنەوەی لە ئاووهەوایەكی نامەدا. هونەر؛ یەكە لە خۆراكە پێویستییەكانی گیانی مرۆڤی هەستیار. مرۆڤی ڕۆشەنبیر؛ چرای ڕێگای ئازادی و دیموكراسیەت و بەختیاری مرۆڤ. ئەنفال؛ تاوانی هەرە گەورەی بەعس لە سەدەی بیستدا. كەركوك؛ ئەو دارخورمایەی كورد چاندویەتی و خزمەتی دەكا و هەتا ئێستاش دەنكێكی لە نەخواردوە.

پرسیار: مامۆستا خۆشترین و ناخۆشترین ڕۆژی ژیانتان؟
خالید دلێر: خۆشترین ڕۆژی ژیانم ڕۆژی ڕوودانی شۆڕشی ١٤ی تەموزی ١٩٥٨ بوو، ئەو ڕووداوە ڕوینەدایە، هەر ئەو ڕۆژە لەسەر پاکانە نەکردن لە شویعیەت لە شەریکەی نەوت دەردەکرام، ماڵەکەمان لە تێکدەچوو، منیش دەکرامە سەرباز، ئیتر نازانم چیم بەسەر دەهات.
ناخۆشترین ڕۆژی ژیانم، بە درێژایی ژیانم هەر لە ناخۆشیدا ژیاوم، بەڵام ناخۆشترینیان ڕۆژی جاڕدانی ئاشبەتاڵە لە شەوی ١٩/٢٠ ی ئاداری ١٩٧٥ بوو.
پرسیار: وەك نوسەر و سیاسەتمەدارێك چ وتەیەکتان بۆ سەرکردەکانی کورد هەیە؟
خالید دلێر: بەرژەوەندی پێشکەوتنی کوردایەتی و کۆمەڵایەتی بخەنە پێش بەرژەوەندی تایبەتی خۆیان و بنەماڵەکەیانەوە، ئەمەیە ڕێگەی هەمیشە مان و نەمردن.
پرسیار: سەرەڕای ئەوەی مەرگی گوڵاڵە سورەی شەهیدانی کورد هەر سور بووە، کەچی کورد نەگەیشتوە بە ئاواتەکانی، بەڕای مامۆستا هۆی سەرەکی ئەمە چییە؟
خالید دلێر: هۆی سەرەکی کە میللەتەکەمان تا ئێستا بە ئاواتی خۆی نەگەیشتوە زۆرن، لەوانە، دەوڵەمەندی کوردستان و شوێنە ستراتیژییەکەی کە وایکردوە هێزەکانی سەردەمە جیاجیاکان چاویان تێبڕیوە و داگیریانکردوە، ئێستاش هەر ئەنجامی ئەو هەیانە لە نێوان چوار پێنج داگیرکەر دابەشکراوە، هەر ئەو هۆیە وایکردوە ڕژێمی دەرەبەگایەتی و هۆز و بنەماڵە و تیرەپەرستی لە کوردستان تا ئێستاش درێژەی کێشاوە، نەیانهێشتوە میللەتەکە یەکبگرێت، میللەتی کوردیان دوور لە شارستانی و ڕۆشنگەری سەردەم گرتوە، هۆشیاریی سیاسی نێوان ریزەکانی نەگەیشتۆتە رادەی پێویست، چینی کرێکار نەشونمای نەکردوە.
پرسیار: بەڕێزتان کە ئەندامی کۆنگرەی نەتەوەیی کوردستان (ك ن ك)ن، بۆچی ئەم دەزگایە نەیتوانیوە سەرجەم پارتەکانی هەموو پارچەکانی کوردستان بگرێتەخۆ و وەك پێویست ئەرکە نیشتمانی و نەتەوایەتییەکی باشتر جێبەجێ بکات؟
خالید دلێر: دابەشکراوی کوردستان وایکردوە کە حزبە کوردییەکان هەریەکە بە جۆرێ پەیوەندی تایبەتییان بەو داگیرکەرانەوە هەبێت، چ لە پەیوەندییە هەرێمایەتییەکان و چ لە پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکان، ئەمە کار دەکاتە سەر ئەو پەیوەندیانەوە بە کۆنگرەی نەتەوەیی، کە دەیەوێت بە راستی و بەواقعی نوێنەرایەتی هەموو میللەتی کورد بگرێتە خۆیەوە، لەم بوارەشدا هەندێ هەنگاوی ناوە و سەرکەوتنی بەدەستهێناوە، کۆنگرە ئێستا گەورەترین

کۆبونەوەی سیاسیی کوردە، کە تا ئێستا لە مێژووی کورددا رویدا بێت.
پرسیار: هەر یەك لەم شاعیرانە (نالی، حاجی قادری کۆیی، شێرکۆ بێکەس، پەشێو، مەهاباد قەرەداغی، کەژاڵ ئەحمەد) لای مامۆستا چی دەگەیەنێت، چۆن پێناسەیان دەکەی؟
خالید دلێر: نالی، هێندە گەورەیە نازانم چۆن باسی بکەم، پیاوێکی وا گەورە بە رستەیەك و دوو رستە باسی ناکرێت، مامۆستای ئەدەبی کوردییە، عاشقترین شاعیر بووە. حاجی قادری کۆیی، یەکەمین شاعیری شۆڕشگێری کوردە، من لە حەفتاکاندا ئەمەم گوتوە و ئێساش هەر وا دەڵێم. شێرکۆ بێکەس، شاعیری وشەی جوان و وێنەی جوان. پەشێو، شاعیرێکە رەخنەی زۆرە، بەڵام ئەلتەرناتیڤێکی پێ نییە بەرامبەر رەخنەکانی بیداتە خەڵك. مەهاباد قەرەداخی؛ شاعیرێکی پێشکەوتوخوازە. کەژاڵ ئەحمەد؛ شاعیرێکی چاکە.

پرسیار: مامۆستا دوا ئاواتت چییە لە ژیاندا؟
خالید دلێر: کوردستانێکی ئازاد و سۆسیالیست، کە هەر کەس هەقی خۆی پێ بگات.
پرسیار: داهاتوی میللەتی کورد چۆن دەبینن، گەشبینن یان ڕەشبینن پێی؟
خالید دلێر: داهاتوی کورد ڕوناك دەبینم، بەرەو ئاسۆیەکی فراوان هەنگاو دەنێین، هۆشیاری نەتەوایەتی و شۆڕشگێڕی لەنێو ڕیزەکانی میللەتدا لە گەشەکردندایە، ڕیزەکانی کۆمەڵ خێراتر لە جاران بەرەو یەکگرتن دەڕۆن، ئەمانەن دەستەبەرکەری پاشەڕۆژێکی ڕوناکتر بۆ میللەتی کورد.
پرسیار: لە ژیانی حزبی و سیاسیدا تا چ پلەوپۆستێك ڕۆیشتون؟
خالید دلێر: لە پارتی دیموکراتی کوردستاندا، مەبەستم بال□ی مەکتەبی سیاسییە، بە پلەی ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی گەیشتم. لەم دواییەشدا (نەوەدەکان) ئەندامی لیژنەی هاریکاریی چەپە کوردستانییەکان بووم و وەك حزبێك قبوڵکرابووم، مافی من وەك مافی هەر حزب و رێکخراوێکی ئەندامی لیژنەی هاریکاریی چەپە کوردستانییەکان وا بوو. ئێستاش ئەندامی کۆنگرەی نەتەوەیی کوردستانم.
پرسیار: مامۆستا وەك هونەرمەند و ئاوازدانەرێك ئەم هونەرمەندانە (شیڤان پەروەر، بەهجەت یەحیا، مەرزیە رەزازی، عەزیز شاروخی، محەمەد رەوف کەرکوکی، شەهرەبان کوردی) بە کورتی چۆن هەڵدەسەنگێنن؟
خالید دلێر: شڤان، هونەرمەندێکی بەتوانایە، بەڵام لە سیاسەتدا

توشی سەرلێشێوان بووە. بەهجەت یەحیا، هونەرمەندێکی تازەیە، زوو وڵاتی بەجێهێشت، ناسیاریشم لەگەڵیدا نییە، هەڵەیەکی لەبارەی منەوە لە چاوپێکەوتنێکدا بڵاوکردەتەوە، وەکو بەمیان گەڕایەوە، دیارە بەخۆم چاوپێکەوتنەکەم نەدیوە، لە بارەی خەڵاتی کچمەوە گویا گوتویەتی" چاکترین دەنگی ئافرەتی کوردی هەیە، بەڵام مامۆستای نییە" لەبارەی هەڵنانی کچەکەمەوە هەڵنانەکە ڕاست بێت یان هەڵە، سوپاسی دەکەم، بەڵام لەبارەی ئەوەوە، کە مامۆستای نییە، ئەوە گلەییەکە ئاڕاستەی من کراوە، من بە گلەییلێکردن دەگران نیم، کاك بەهجەت هەقی خۆیەتی چۆن تێدەگات یان باسم بکات و منیش مافی خۆمە، گەر بە هەڵە باسم بکەن، هەڵەکانیان بۆ ڕاست بکەمەوە، بۆیە دەڵێم کچەکەم بەهۆی ئەوەی شوی کرد، مێردەکەی گۆرانی گوتنی لێ قەدەغە کرد، دەنا من حەزم دەکرد بەردەوام بێت، چۆنیش توانای هونەرییەکەیم بەدەرخست، ئەگەر وردە وردەش بوایە، دەمتوانی پێشی بخەم و مومارەسەش یارمەتی دەدات، بە پێش خستنی. مەرزیە ڕەزازی، هونەرمەندێکی ئازایە، لەگەرمەی بەندوباوی کۆنەپەرستیدا پەردەی گۆرانی وتنی دڕی، هاتە کۆڕی هونەری کوردییەوە، دەنگی خۆشە، گۆرانی دەربڕینەکانیشی جوانە داوای سەرکەوتنی زیاتری بۆ دەکەم. عەزیز شاروخی، بولبولی کوردستانە، من ئەو بە حەزرەتی داود بانگ دەکەم، تایەربەگی جاف دەڵێت: (حەڵقەیی زوڵفت لەگەڵ حەڵقەی زرێ نابێ بدەی/ لەحنی داودی چ دەخلێکی بە دەنگ و سەوتەوە) بەڵام هەندێك لەخۆباییبوونی تێدا بەدی دەکەم، هیوادارم بەسەریدا زاڵ ببێ و نەیهێڵێت، گرنگی زیاتریش بە ڕۆشنبیری گشتی خۆی بدا. محەمەد ڕەوف کەرکوکی، کوڕێکی باشە، لە دوکانەکەی چایەکم خواردەتەوە، هونەرمەندێکی باشە، دەرکەوتنێکی باش بەدەرکەوت، حەزم دەکرد ئاوازێکی خۆمی بدەمە، بەڵام بارودۆخ ماوەی نەدام، هیوادارم سەرکەوتنێکی باش سەرکەوێ. شەهرەبان کوردی، بەلای منەوە ئێستا چاکترین گۆرانیبێژی ئافرەتی کوردە، بەدڵ و دەرون و دڵنیایی و توانایەکی تەواوەوە گۆرانی دەچڕێ، سرود و گۆرانییەکانی کۆڕی خەباتی نەتەوایەتی بەتایبەت لە باکور جۆش دەدەن.

پرسیار: زۆر بە کورتی بۆچی هاتنە دەرەوە کوردستان و وڵاتتان جێهێشت؟

خالید دلێر: زۆر هەوڵمدا وڵاتەکەم جێنەهێڵم بەڵام نەخۆشی و هەندێ هۆی تر ناچاریان کردم، کە بەداخ و خەفەتێکی زۆرەوە وڵاتەکەم جێبهێڵم.

پرسیار: چ ئامۆژگاری یان ڕێنوێنییەکتان هەیە بۆ خەباتگێڕان و تێکۆشەرانی کورد؟

خالید دلێر: با هەموومان وەکو کورد ڕەفتار بکەین، نەك وەکو

ئەندامی ئەو حزب و ڕێکخراوانەی تێیاندا ئەندامین، وەك کورد داوای مافی کورد بکەین، هەر شتێ جیاوازی دەخاتە نێوانمانەوە بێخەمان هەڵیگرین، حزبایەتی بە حزبەکان بەکاربهێنین، لە سنوری کوردایەتیدا نەتەوەیی بین، بەدڵ و بەگیان وەکو کورد بە کورد ئیش بکەین، بە یەکتر باوك و برا و کەس بین.

پرسیار: چ یادگارییەکتان لەگەڵ مامۆستا ئیبراهیم ئەحمەددا هەیە؟

خالید دلێر: یادگارییەکانم لەگەڵ م. برایم کۆتاییان نایەت، لەشیعرەکانی، وتارەکانی، لەو کردەوانەی بەکردەوە لەم دیون، وزە و تینی خەباتکردنم وەرگرتوە، خۆم بە قەرزاری دەزانم.

پرسیار: ڕوداوی ساڵی ١٩٧٥ی شۆڕشی کورد چی ناودەنێن، نوشست، نسکۆ یان ئاشبەتاڵ، وە بۆچی؟

خالید دلێر: لەبارەی کارەساتی ئاداری ١٩٧٥ دوو بۆچوونی لەیەکجیام هەیە، یەکەکیان؛ بزوتنەوەی کوردایەتی چەند ساڵە بوو بە هەی بوونی سەرکردایەتی مەلا مستەفاوە توشی هەڵدێر و بنبەستی گەورە ببوو، هەتا مەلا مستەفا لەسەرکردایەتی بزوتنەوەکە بمایە، ئەو هەڵدێر و بنبەستانە کۆتاییان نەدەهات، هەر قوربانیدان و خوێنڕشتن و ئارەق ڕشتنە تا کۆتایی بەردەوام دەبوو، لەبەر ئەوە ڕزگاربوونی بزوتنەوە لەسەرکردایەتی ئەو سەرکەوتنەکی گەورەی کوردایەتی بوو. بزوتنەوەی کوردایەتی بە هەی سەرکردایەتییەکەیەوە وەکو لاشەیەکی مردوی لێهاتبوو، نەهەڵدەستایە سەرپێ و نەدەشنێژرا، کورد بەدیاریەوە دەستەوئەژنۆ دانیشتبوو، چاوەڕوانی ئەوە بوو بنێژرێت. بە ڕزگاربوونی بزوتنەوەکە لە سەرکردایەتییەکەی، جۆش و خرۆشێکی دیکەی تێگەڕا، میللەتی کورد لە ناخەوە هەژا، دەست و دوژمنی زیاتر بۆ دەرکەوت، ڕاپەڕینە پیرۆزەکانی ساڵی ١٩٩١ زادەی ئەو هەژان و ئەزمونە بوو.

دووەمیان؛ گەورەترین ئاشبەتاڵی مێژوویی بوو لە مێژووی کوردایەتی، ئاشبەتاڵ لە مێژووی کوردایەتی زۆربووە، لەوانە، بزوتنەوەی بارزان ساڵی ١٩٤٥ کە بە یارمەتی حزبی هیوا و مەلا بەڕێوەدەچوو، دوایی باشوریان بەجێ هێشت و چوون بۆ کۆماری مەهاباد، پاشان ئاشبەتاڵی هەڵوەشاندنەوەی پارتی دیموکراتی کوردستان، مەبەستم ئەو باڵەیە، کە بە باڵی مەکتەبی سیاسی ناسرابوو، دیارە ئەمە ئاشبەتاڵێکی ئەوەندە گەورە نەبوو خەڵك هەستی پێ بکات، بەڵام لە لایەنی سیاسییەوە کاریگەرییەکی قوڵی خستە سەر کۆمەڵگە و پاشەڕۆژی بزوتنەوەی کوردایەتی. بزوتنەوەی کوردایەتی کە دەبوو بە سەرکردایەتی کۆمەڵە بەڕێوە ببرێت، مەلا مستەفای کردە تاکە سەرچاوەی بڕیار، لەبارەی مەسەلە چارەنوسسازەکانی میللەتی کوردەوە. ئەوە بوو بارزانی توانی ڕۆژی ١٩/٢٠ی مانگی سێی ١٩٧٥ ئەو ئاشبەتاڵە گەورەیە

بۆ بزوتنەوەی کوردایەتی و شۆڕشی ئەیلول بکات، بۆ حزبەکەی خۆشیەوە، بەبێ ئەوەی تەنانەت هەر بە ڕواڵەتیش بێت کۆنفرانسێکی بچکۆلە ببەستێ و ئەو بڕیارەی ئاشبەتاڵەی بەسەردا بسەپێنێ.
لەبیرمان نەچێت بەڕێین ئاشبەتاڵی ١٩٧٥ گەورەترین ئاشبەتاڵ بوو لە مێژووی میللەتی کورددا، کە بوو بە هۆی وێرانبوونی کوردستان و لەناوچوونی سەدان هەزار کورد.
پرسیار: تیرۆر لای ئێوە مانای چی دەگەیەنێت، بە کێ دەکرێت بڵێین تیرۆریست؟
خالید دلێر: تیرۆر بەلایەنی منەوە، یانی کوشتنی کەسانێك، کە خاوەن مەسەلەی ڕەوان یان خەڵکی بێتاوانن، یان بەبەشکردنی میللەتێکی چەوساوە و زۆرلێکراو لە بەکارهێنانی هێزەکان و شێوازەکانی خەباتکردن بۆ ناهەق.
پرسیار: ئێستا دەبینین لە باشور دوو حکومەتی نایەکگرتومان هەیە، ئەگەر ئێستا هەردوو حکومەتەکەی باشور یەکبخرێن و بەڕێزت بکەنە سەرۆکی هەرێم، ئایا یەکەم کارێك پێی هەڵدەستن چی دەبێت؟
خالید دلێر: هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستان، هەڵبژاردنێکی دیموکراتییانە، هەڵبەت دوای هەڵسان بە ئامارێکی خەڵکی هەرێمی کوردستان.
پرسیار: پاشەڕۆژی سۆسیالیزم چۆن دەبینن، ئایا پێتان وایە کۆمەنیزم ڕابوونێکی نوێ بە خۆیەوە دەبینێ و جارێکی تر جەمسەرێکی دژ بە سەرمایەداری دروست دەبێتەوە، بەتایبەت پاش دەرکەوتنی سەرەتای هەڵچوونی ئیسلامی سیاسی؟
خالید دلێر: ئەمن پاشەڕۆژی سۆسیالیزم ڕوناك دەبینم، هەموو کردەوەیەك کە دادپەروەری تێدا بێت بەشێکە لە سۆسیالیزم، حزبە سۆسیالدیموکراتەکان پێشکەوتووخوازییەکەیان لە بەشە سۆسیالیستییەکەیاندایە، زۆر و کەمی بوونی سۆسیالیزم لە ناویاندا ڕێژەی دادپەروەری کۆمەڵایەتی تیایاندا دیاری دەکات. دادپەروەریی کۆمەڵایەتی خاسیەتێکی مرۆڤانەی ئەسڵەنە، ڕۆژ بەڕۆژ لە ناو ریزەکانی مرۆڤایەتی زیاتر جێگیر دەبێت، هەمووشیان بەرەو بنەمای (هەر کەس بە پێی پێویستی و هەر کەس بە پێی جۆری کاری) ئەوا، جا حەز بکەن یان نا، کە ئەمەش جەوهەری سۆشیالیزمی زانستییە.جۆری کاری) ئەوا، جا حەز بکەن یان نا، کە ئەمەش جەوهەری سۆشیالیزمی زانستییە…

(دوا وێنە لەگەڵ مامۆستا دلێر ۲۰۰۲)